

KUVAD AV KULTUREN

Lena Ezelius gjorde sin första kongress 1993, hon var trettiofyra och ammade sitt fjärde och yngsta barn, en dotter, och blev förfärad över att se hur en del delegater, som hon säger, "vinglade i raderna" efter lunch och hur någon bestämde vad andra skulle rösta. Scouterna var hennes skola i föreningslära; där hade man diskuterat sig fram till beslut, på nykter kaluv. Arbetat som vårdbiträde hade hon gjort sedan hon var tjugotre, engagerat sig fackligt, valts till ordförande i den sektion som sedan dess har bytt namn en herrans massa gånger men som med sina 7 555 medlemmar är landets största eller näst största i det som kallas Kommunal – detta avslöjade, sargade Kommunal som kallat till kongress i nästa vecka. Sektionen har sitt säte invid Gullmarsplan i södra Stockholm. Lena Ezelius var ordförande fram till 2013, med undantag för ett par år då hon gick tillbaka som vårdbiträde. 2013 insjuknade hon i cancer.

– Jag blir aldrig frisk, säger hon. Men jag kan gå.

Hon har kommit tillbaka, arbetar nu fackligt på halvtid, ska den 1 juni öka till heltid – "Vi får se hur det går" – och just den här onsdagen började med ett telefonsamtal från en medlem, som grät, som berättade att arbetsgivaren var på väg att besluta om hennes rehabilitering utan att bry sig om vare sig henne eller facket. Lena Ezelius var på morgonpromenad med hunden, som heter Skuffi, tretton år, "en gatukorsning", så hon fick gå hem med hunden, sedan åka och träffa de båda berörda. Det löstes.

– Arbetsprestationen för många av våra medlemmar ligger så högt så att folk blir sjuka, säger hon som en förklaring. Många får väldigt svårt att komma tillbaka. Det är axlar, armar, handleder... ryggen. Karriärväxling talar man om. Ja, det kallas så. De får tre till sex månader med en coach som ska leda dem tillbaka till ett annat arbete. Ofta kommer de sen tillbaka till samma arbetsplats, med lönebidrag eller andra arbetsmarknadsåtgärder.

Hon säger detta sista med ett lätt ironiskt tonfall.

På kontoret betar hon av några telefonsamtal medan lunchmackan intas, därefter en diskussion på stående fot om en chefstillsättning inom hemtjänsten – "Har de redan bestämt? Förhandlingar? Varför det? Vad ska vi då kunna göra?" – och så får hon

veta lite mera – "Mejla till henne. Säg att då vill vi titta på intervjuerna. De hade ju tjugo sökande." – och hon får höra att den nya sägs vara lite ung, saknar erfarenhet – "Hur gammal är hon? Tjugoåtta. *Tjugoåtta*. När jag var tjugoåtta var jag trebarnsmamma och hade jobbat i åtta år." – och sedan hämtar hon det nya löneavtalet, försvinner in till kopieringsapparaten, ropar där inifrån:
– Förresten, vet du, den här nya lagen, ändringen i LAS, jag kom på det i duschen i går kväll. Plötsligt fattade jag. Den är jättebra.

Lena Ezelius hade bara tänkt arbeta som vårdbiträde över sommaren medan hon funderade på vad hon skulle göra när hon blev stor, hon drömde om att bli jägmästare eller skogvaktare eller veterinär men fruktade att matten skulle vara för svår; behövde flera år som förtroendevald innan hon insåg att hon begrep matte, till och med gillar matte. Hon kan läsa en budget. Hon minns vad som står i ett avtal. Hon har lärt sig att ställa de rätta frågorna för att kunna sätta, som hon säger, arbetsgivaren på pottan. Däremot har hon aldrig gjort karriär i Kommunal. Därtill har hon bråkat för mycket, aldrig varit så där lagom, aldrig gått ditåt ombudsmännen pekat med hela handen. Lena Ezelius har aldrig varit socialdemokrat, till och med varit "offensivare" – en utbrytning till vänster från socialdemokratin – under ett par tre år på nittioalet. Ombudsmän har kommit hit för att försöka avsätta henne. Hon säger att hon trivts bra med att inte göra karriär. Medlemmarna i Kommunals största eller näst största sektion har ju valt om henne, år efter år efter år. Hon tjänar lika mycket som ett vårdbiträde, det vill säga en månadslön på 27 750 kronor plus 2 000 kronor i ob-tillägg. Hon säger att om man som förtroendevald inte delar sina levnadsförhållanden med dem man ska representera börjar man fjärma sig ifrån dem och börjar man fjärma sig från dem... Hon säger:

– När de ringer hit och gråter för att de inte har pengar som räcker till slutet på månaden och har tre barn att försörja, ja jag har själv varit där, då är det svårt att sen sitta och lyssna på förtroendevalda som berättar att de varit fyra veckor i Vietnam över jul och nyår och hur fint det var och en annan förtroendevald säger att när hon var i Vietnam... Det händer att jag ifrågasätter det. Och vad får jag höra? "Man måste få unna sig." Jo jo.

"Kommunalskandalen" som avslöjades av Aftonbladet i januari kom alltså inte som en överraskning för Lena Ezelius. Även om hon inte kände till detaljerna skakar hon på huvudet åt excesserna. Om man städar bland klichéerna – "höjdarna inom facket" som "ätit på lyxkrogar och bott flott", misskött sig i "fackpamparnas paradiset" och anordnat "spritfester", drivit "en lyxkrog" där "sex- och porrstjärnor drar publik", porrstjärnan Puma Swede "visat bröstet", alltmedan personalen "slitit som djur" och varit "helt knäckta" – hittar man fram till följande:

Kommunals handelsbolag Lyran Konferens har drivit en restaurang i prisklassen dyr som gått med förlust men som nu stängts.

Bolaget har genomfört en dyrbar renovering av konferens- och semesteranläggningen Marholmen.

Kommunal äger fastigheter där förtroendevalda och anställda får hyra lägenheter som de bor kvar i efter avslutad gärning. Förbundet har inte lämnat några lägenheter till Bostadsförmedlingen.

Utrikesminister Margot Wallström har däremot fått hyra en av dessa lägenheter.

Förundersökning om mutbrott pågår.

Lyran Konferens, som gått med en förlust på sammanlagt 375 miljoner kronor sedan 2010, lät i oktober hela styrelsen inklusive suppleanter resa till London på "inspirationsresa", bo på femstjärnigt hotell, äta på minst lika stjärnbestrodda restauranger.

Anders Bergström, Kommunals kassör och styrelseordförande i Lyran Konferens, ertappades med att ljuga om resan och avgick.

Annelie Nordström, Kommunals ordförande, bad medlemmarna om förlåtelse, meddelade till sist, när medlemstappet närmade sig tiotusen, att hon avgår på kongressen i nästa vecka. Kommunals revisorer föreslår densamma att inte bevilja ansvarsfrihet för henne, styrelseledamoten Marcelo Rojas och förre ledamoten Cecilia Rohdin eftersom de inte "vidtagit några åtgärder för att följa upp eller kontrollera förvaltningen av Lyran eller fastställt några ägardirektiv".

Revisorerna tycks ha sovit fram till att Aftonbladet slog larm.

Oaktat vad som gjorts fel juridiskt, finns ett annat, större och mer svårfångat problem.

I en intervju i tidningen Kommunalarbetaren efter Aftonbladets avslöjande säger Annelie Nordström – som avböjt att medverka i Fokus – att hon ändrat och försökt ändra på mycket men att "det funnits en kultur i Kommunal", ja "i hela den fackliga rörelsen" som hon inte kommit åt, att hon därför försökt bygga "på en osund grund". Hon säger att ombudsmän och anställda varit "bortskämda". Hon säger att när hon började som ordförande var hon rädd för Anders Bergström som "varit omgiven av för många ja-sägare".

- Det där är en bortförklaring, ingenting annat.

Den som säger så heter Lars-Åke Almqvist. Han har levt större delen av sitt yrkesliv i Kommunal, som mentalskötare, sektionsordförande, därefter ombudsman och enhetschef på förbundskontoret, förste vice ordförande innan han gick i pension 2009. Han har kallats "tänkaren" och "översteprästen", startade Komanco som sålde utbildningar inom ramen för Kommunal och efter pensionen köpte han inkråmet i företaget av samma förbund och nu sitter han på andra våningen i en kontorslokal i Jordbro, i blå skjorta och svarta jeans, som chef för ett företag som vill skapa förutsättningar för en utveckling av kundens verksamhet som bygger på en sammanhållen process och så vidare och han är rätt förbannad.

- Man gör inte så. Man skyller inte ifrån sig. Alla beslut har tagits gemensamt och då ska man ta sitt ansvar. Jag är fruktansvärt besviken på hur det här har utvecklats. Han känner Annelie Nordström väl. Han känner Anders Bergström väl. Han säger att idéerna kommer från Anders men att Annelie har det övergripande ansvaret. Han säger att bjuder man tvåhundra anställda på jullunch kostar det mycket pengar, inget konstigt med det, och att Marholmen som i årtionden varit en semesteranläggning för Kommunals medlemmar har renoverats och byggts ut, tagit allt fler privata kunder för att få det att gå runt, ingenting märkvärdigt med det, men fel var att starta denna restaurang, ingen medlemsnytta med det.

- Allt handlar om hur Annelie och Anders behandlat folk som man inte ska göra. Det var ett korkat beslut att starta denna lyxrestaurang... jag var själv där och tittade, utanför, försökte läsa menyn men fattade inte vad de serverade; dyrt var det också ... men hade man behandlat personalen på ett juste sätt så skulle detta aldrig ha rullats upp.

Lars-Åke Almqvist hävdar att ingenting har med tidigare kultur att göra.

- Det här skulle aldrig ha hänt under de tolv år jag och Ylva satt där.

Ylva är Ylva Thörn, Kommunals ordförande före Annelie Nordström, 1996-2010, betecknad av Lena Ezelius som "rejäl", av andra som "tuff" och "orädd" och "kanske inte så bra utåt", "alltid påläst", om vilken man säger att hon också bestämde var pappershållarna på toaletterna skulle sitta. Serkan Köse anställdes av Thörn, som pressekreterare - före det hade han arbetat för Nalin Pekgul, före det kört taxi, före det pluggat nationalekonomi och statsvetenskap; han har en pol.mag. - och han säger att det var modigt av henne att anställa en kille från Orten med mustasch och allt, berättar om första mötena med funktionärer och ombudsmän som ingenting sa, uppenbarligen undrade: *Vem fan är det där?* Kommunal är en helvit organisation, från sektionsledningarna och uppåt. Alla som städade, diskade, fixade tekniken i högkvarteret på Hagagatan 2 kom från länder utanför Europa, bland de tvåhundra anställda funktionärerna minns Serkan Köse bara tre, kanske fyra, högst fem med samma ursprung. Han minns sin förundran vid de första mötena med den kultur som var Kommunals: Julluncherna på Marholmen. Medarbetarkonferenserna, funktionärskonferenserna, sommaravslutningarna ofta med vidhängande trerättersmiddagar: öl och nubbe, vin till maten, kaffe med avec. Delar av ett liv som levdes inom organisationen, inte utanför, så långt från medlemmarnas vardag, långt från hans egen vardag, uppväxt, bakgrund.

- Det kändes som om det fanns oändliga resurser.

Han säger:

- Det hängde liksom inte ihop med Kommunals verksamhet.

Han säger, apropå "Kommunalskandalen":

- Fast jag fattar inte att det blev som det blev.

Serkan Köse, i dag riksdagsman för socialdemokraterna, kommer in på något som också Lena Ezelius talar om, något som kan vara svårt att ta på, detta att man känner varandra, väljer varandra, anställer varandra - aldrig sträcker sig utanför den egna sfären, det redan välbekanta... som Ylva Thörn gjorde när hon anställde Serkan Köse... Lena Ezelius kallar fenomenet "Att klappa rygg".

- Klappar jag din rygg så klappar du min rygg.

I Kommunals valberedning sitter alltså Lena och Lotta och Per och Stig och de är ombudsmän och kassörer och lokalkontorschef och de känner varandra från förbundskontoret, från konferenser och uppvaktningar och julluncher. För att ta ett exempel från Kommunalarbetaren i mars 2016: För tre år sedan var en grupp lokalt förtroendevalda på kurs på Marholmen, några av dem talade med personalen och personalen kunde berätta att de blivit uppsagda från sina anställningar, i stället gick på timmar, de behandlades illa, de var rädda för att bli av med jobbet om de talade med facket. En skrivelse skrevs, skrivelsen anlände till förbundshögkvarteret, landade på Anders Bergströms skrivbord och Anders Bergström lät hälsa att det där hade de inte med att göra. Nya incidenter, en chef anklagades för sexuella trakasserier, en konsult tillkallades och man sträckte sig ända bort till en fristående konsult och konsulten hade fram till 2012 varit personalchef på Kommunals förbundskontor, nu pensionerad, nyss sambo med Anders Bergström. "Jag tror att det var min kunskap och erfarenhet som gjorde att jag blev inkopplad", sa hon till Kommunalarbetaren. (Anders Bergström säger till Fokus att han inte vill svara på några frågor.) På förbundskontoret kunde man för några år sedan räkna till sexton officiella par, de inofficiella oräknade: ordföranden var ihop med avtalschefen, kassören med personalchefen, sedan med någon i a-kassan... Ja, ni förstår. För Lena Ezelius är inte problemet att man bjuder förbundskontoret på jullunch med nubbe och vin och avec - "Kan man väl få göra" - eller att Marholmen renoverades - "Det var nödvändigt" - utan detta sammantagna, detta att man tillskansar sig privilegier utan att fråga sig varifrån pengarna kommer, formar en sorts elit som inte behöver rätta sig efter de regler man själv satt upp. Hon menar att Kommunal i dag är mer toppstyrt än tidigare, att det som hänt under framför allt Annelie Nordströms tid är att funktion blivit viktigare än demokrati, riktningen går uppifrån och ner i stället för nerifrån och upp. Förbundsledningen utformar aktivitetsplaner alltmedan medlemsmötena blir alltmer glest befolkade.

- De talar om medlemservice. Jag får rysningar.

Klockan har hunnit bli ett. I konferensrummet på kontoret invid Gullmarsplan sitter arbetsplatsombud från bland annat äldreomsorgen samlade runt det stora sammanträdesbordet, vid några mindre bord: nitton kvinnor och fyra män, klädda i

linnen och blusar och t-shirts, skjortor och jeans, en jeansjacka, en klänning, trikåer, ett par huvuddukar; det mesta i svart och vitt, grått, blått, också rosa, orange, gult. De kommer från arbetsplatser i Rågsved, Högdalen, Stureby, Dalen, Enskededalen. De heter Alice, Camilla, Molle, Suad, Kadra, Tsega, Gunilla... Det är om dem och deras arbetskamrater det nya avtalet framför allt handlar, för det är först och främst "uskorna" som man säger här inne, undersköterskorna, som i år ska få ett högre löneyft än andra kommunalar: 1 020 kronor i månaden, varav 220 kronor ska fördelas bland 25 procent av dem.

- Vi har ett nytt avtal, säger Lena Ezelius till dem. Och som i alla avtalsrörelser, vi var rustade för konflikt, för anställningsstopp i alla verksamheter, för strejk. Det blev ingen konflikt. Vi kom överens. Och nu ska jag förklara. Vi har två pottor.

Hon vänder sig om, tar tuschpennan, börjar rita på tavlan: en säck, två säckar. Hon sätter dit siffror och procenttal, ritar pilar. Hon förklarar att detta extra påslag utöver löneyftet ska bestämmas på arbetsplatsen, i förhandlingar med arbetsgivaren, riktas till enskilda. Vad som framför allt ska räknas: Arbetets innehåll. Ansvarsområden. Utbildning.

- När vi sen sitter ute och förhandlar på arbetsplatserna kan vi komma överens om att nu tar vi och lyfter en grupp. Delvis är det bra, tycker jag, delvis kan arbetsgivaren utnyttja det här. Det kommer att finnas uskor som känner sig lurade. En uska får kanske bara trehundra extra därför att Kalle eller Janne ska lyftas upp. Men om vi inte lyfter golvet lyfter vi inte taket.

Det kommer frågor, invändningar, påståenden.

- Alla kommer att bli besvikna.

- Ingen kommer upp i toppen.

- Arbetsgivaren bestämmer. Makt är pengar. Pengar är makt.

- Vi får höra att vi måste bidra till verksamheten.

- Vi människor är i grunden egoister.

Lena Ezelius säger:

- Varför har vi en fackförening, Molle? Vi glömmer bort varför vi har en fackförening ibland. Vi har det därför att vi kan göra något tillsammans. Man kan vara egoist och samtidigt inse gruppens värde. Ni får sätta er ner med era arbetskamrater och diskutera det här. Fråga vad de tycker. Vilka ska vi satsa på?

- Hur ska vi göra?
- Fråga dem vad de tjänar.
- Det kan man väl inte.
- Det kan man väl. Jag tjänar 27 750 kronor plus 2 000 i ob. Vad tjänar du?
- 25 300.
- Och du?
- 24 500.
- Och du?
- 25 750.

De går laget runt.

- Var det svårt? Tycker ni att det var jobbigt? Det är jobbigt. Det är ungefär som att ställa sig upp och sjunga. Man känner sig naken. Lönen är personlig. Men vi måste börja tala om lönerna på arbetsplatserna.

- När?

- Nu.

- Verkligheten är en annan på avdelningarna. Arbetsgivaren säger: Om du inte sköter dokumentationen får du ingen lön.

- Man måste bemöta sånt... *struntprat*.

Mötet kommer att pågå i över två timmar. De talar om lönerna, om våld på arbetsplatserna, om den nya anställningslagen. De talar alls inte om "Kommunalskandalen".

Lena Ezelius står stilla och lyssnar uppmärksamt på den som talar, avbryter aldrig. Hon ger klara korthuggna besked: Ja. Nej. Jag vet inte. Nu är det så här. Fråga mig inte. Hon ler gärna, skrattar ibland. Hon är klädd i en svart- och ljusgrårandig långärmad tröja, ljusblå jeans, orange sandaler, ett halssmycke i silver med en grön sten, ett rött enkelt armband. Inga örhängen, ringar. Den svarta skinnjackan från Kapp-Ahl har hon slängt på bordet bakom sig, ställt den röda galonväskan märkt Kommunal bredvid, en minimal handväska i läder. Konturerna av ett cigarettpaket i höger byxficka. Hon talar utan att höja rösten, Stockholmsaccenten skönjbar. Efter mötet säger Lena Ezelius att hon skulle önska att medlemmarna hade större självförtroende.

- De blir ju så illa behandlade. De befinner sig längst ner och den som är längst ner behandlas som sådan. Tänk att få höra att man måste bidra till verksamhetens utveckling. Sa någon så till mig skulle jag ta mig fan skriva en skadeanmälan.

Anders Sundelin

Fokus 31-2016